

قطعات کهربا (رزین فسیل شده مات) اغلب همراه با حشرات هستند که به هنگام ترشح رزین از درخت‌های متعلق به میلیون‌ها سال پیش در مایع رزین محبوس مانده‌اند.

از بالتیک تا شرق

کهربای جاودان

نوشته والتر رانیک فرانسوی

به نام کهربا بود که در روزگار کهن بسیار ارزش داشت و امروز نیز تا حدی ارزشمند است.

کهربا زمانی تشکیل می‌شود که رزین مایع، زیر فشاری از شن و گل مدفون شود و حالتی سخت به خود بگیرد. نهشته‌های کهربا در نقاط مختلف اروپا، آسیا و آمریکا یافت شده است، اما واژه کهربا مدت‌ها در اروپای غربی به فسیل رزینی گفته می‌شد که در مناطق بالتیک و دریای شمال یافت می‌شد. رزینهای فسیلی مشابه متعلق به ۲۰ تا ۱۲۰ میلیون سال قبل در مناطق دیگری نظیر لبنان، سوریه، برمه، سیسیل و جمهوری دومینیک یافت شده‌اند. این رزین عمدتاً به صورت قطعات و کلوخه‌های کوچک و بلورهای تیره یا شفاف وجود دارد؛ و از آنجایی که اغلب با مواد حیوانی یا گیاهی یا قطرات آب یا حبابهای هوا همراه است، از نظر جانورشناسان و باستان‌شناسان دارای اهمیت فراوان است. کهربا در رنگهایی از زرد روشن تا قهوه‌ای تیره یافت

در حدود ۱۸۰۰ در اروپا با گذار از عصر حجر جدید (که در مرحله متأخر آن استفاده از مس شروع شده بود) به عصر مفرغ، رشدی محسوس در تجارت پیدا شده بود. افزایش وسایل حمل و نقل چرخ‌دار از اواسط هزاره سوم ق م به بعد نقش مهمی در این جریان داشت.

گنهای ارزشمند مورد استفاده در تولید برنز و بعدها در تولید آهن نیز، همچون نمک صرفاً در بعضی مناطق معدنی یافت و استخراج می‌شد. مس، برنز و آهن بسیار مناسبتر از سنگ بودند و نیاز به استفاده از آنها و ساختن اشیاء خانگی، شکاری و تزئینی از آنها با سرعت افزایش یافت. شدت گرفتن تجارت در اروپا به توزیع وسیعتر و سریعتر سایر کالاها منجر شد. بعضی از این کالاها از مسیرهای خاصی منتقل می‌شد و به فروش می‌رسید و این امر به رشد راههای تجاری نظیر «جاده قلع» (رجوع کنید به صفحه ۱۰) و «جاده نمک» منجر شد. یکی از این کالاها رزین جوئی فسیل شده‌ای

مدتها قبل از آنکه امکان مسافرت در اروپای مرکزی و شمالی پیش بیاید، پیوندهای نزدیکی میان مناطق دارای فرهنگ پیشرفته در خاور نزدیک، شمال آفریقا، هند و چین وجود داشت. این پیوند و تماسها اگر نگوئیم به طور کامل، دست کم عمدتاً ناشی از روحیه ریسک کردن تاجران آزاد بود و علی‌رغم وجود برخوردهای نظامی متعدد، هیچگاه قطع نشد. آنها به تبادل کالا و اندیشه پرداختند که خود به تبادل فرهنگی یاری رساند و در واقع چنین تبادلاتی را در مقیاسی وسیع ممکن ساخت. از اواسط هزاره سوم ق م به بعد استفاده از فلزات (مس، برنز و آهن) با تقویت و گسترش تجارت همراه شد که نقشی تعیین‌کننده در تاریخ فرهنگی بشر ایفا کرد.

والتر رانیک: سزادشناس اتریشی، مدیر موزه نژادشناسی مونیخ و مؤلف کتابها و مقالاتی در زمینه تاریخ فرهنگی خاور نزدیک با تأکید بر الگوهای سیاسی کهن است.

می‌شود، اما نوع قرمز رنگ و حتی آبی آن نیز وجود دارد.

سابقه استفاده از کهربا به گذشته‌های تاریخی دور بازمی‌گردد. دست‌کم برای مدت ۱۵۰۰۰ سال در اروپا از کهربا در تولید زیورآلات، ابزار، ظروف، کارهای هنری و پزشکی (طلسم) و تولید عطر از طریق سوزاندن آن استفاده شده است. کهربای فشرده امروزی که از قطعات بسیار ریز و یا خرده قطعات کهربا ساخته می‌شود در جواهر آلات و یا به عنوان عایق در کارهای فنی به کار می‌رود. مدت‌ها قبل از آمدن اروپائیان، هزاران سال کهربای آسیایی و آمریکایی از دالانهای معادن استخراج می‌گردید و توسط تاجران به مناطق وسیعی برده می‌شد.

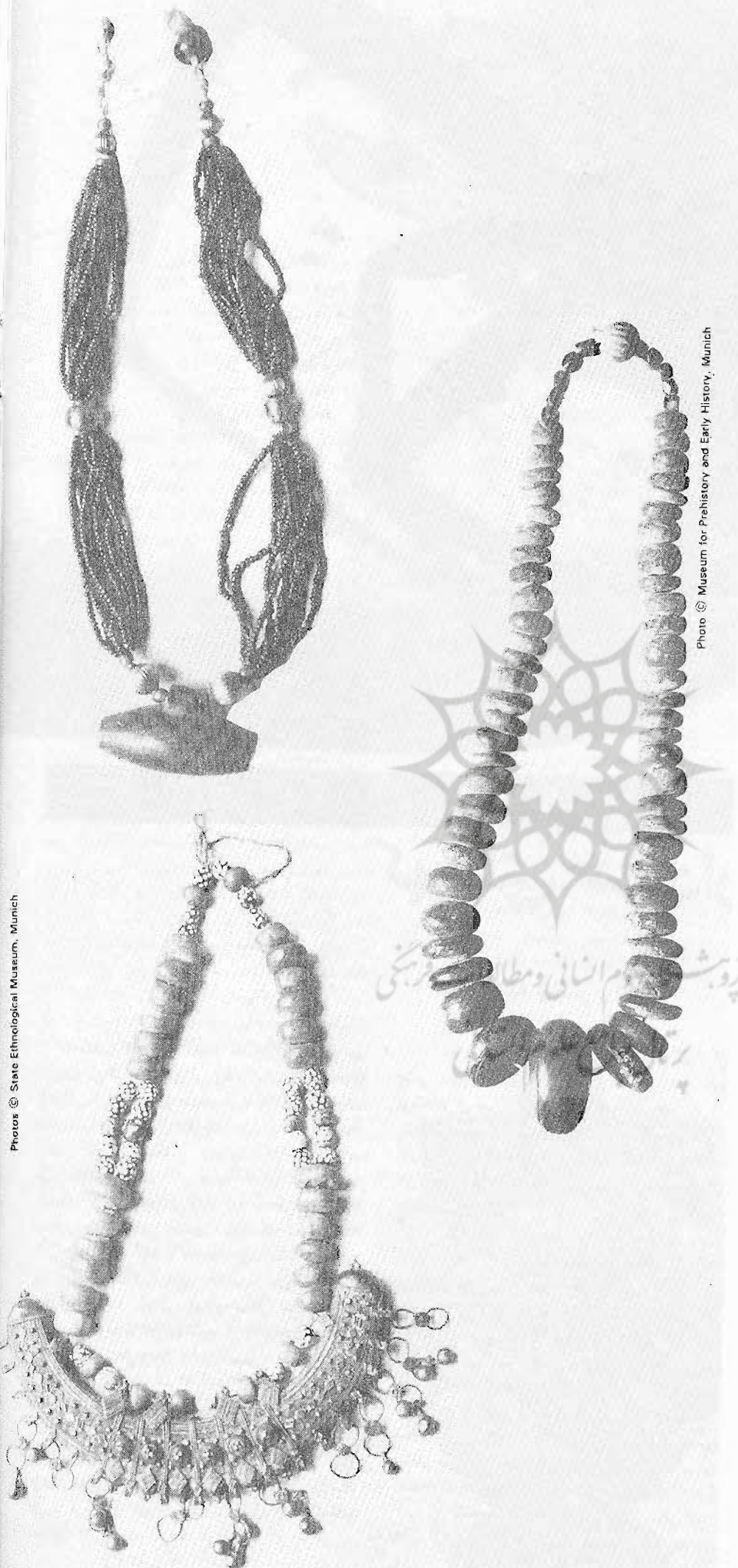
کهربا در روم کهن بسیار باارزش بود و مقادیر زیادی از آن را از سراسر امپراتوری به رم می‌آوردند تا در ساختن زیورآلات ب‌ب‌روز و کارهای هنری از آنها استفاده شود. اما در پایان این دوره از اهمیت آن کاسته شد و تنها در قرون وسطی بود که به خاطر استفاده از آن در ساختن تسبیح دوباره مورد توجه قرار گرفت. تجدید حیات بعدی آن در قرن شانزدهم بود و در قرنهای هفدهم و هجدهم تولید انواع کارهای هنری ساخته شده از کهربا و یا ترکیبی از کهربا و سایر مواد قیمتی رونق گرفت. ساختن کهرباهای بدلی نیز با استفاده از مخلوطی از یودر کهربا، مواد شیمیایی یا سندروس رنگین (رزینی که عمر زمینشناختی چندانی ندارد)، گاه به چشم می‌خورد. این نوع کهرباهای بدلی هنوز هم در افریقا، تبت و جا-های دیگر وسیعاً مورد استفاده‌اند.

از همان زمانهای قدیم این «سنگ» بسیار ارزشمند را به سراسر نقاط دنیا می‌بردند و در مکانهای بسیار دور دست به فروش می‌رساندند. در اروپا بیشترین و مهمترین کهربا ابتدا در سملند واقع در ساحل بالتیک یافت می‌شد و به جاهای دیگر منتقل می‌گردید و در مقیاسی کوچکتر نیز در دریای شمال وجود داشت. عمده‌ترین منطقه معدنی کهربا در نزدیکی کالینینگراد (سابقاً کونیگسبرگ) قرار داشت. شاخه غربی «جاده کهربای قدیمی از

کهربا که به تصور مردم روزگاران کهن از تابش آفتاب بر امواج اقیانوس تشکیل می‌شد همواره برای آنان ارزشمند بوده است، زیرا در ساختن جواهر وزینته-آلات از آن استفاده می‌شده است. تصویر پائین گردن‌بندی حشی متعلق به قرن نوزدهم را نشان می‌دهد که از منجوقهای شیشه‌ای و کهربایی با تزئینی از پلاکهای نقره‌ای ساخته شده است و ۴۵ سانتیمتر طول دارد. تصویر بالا گردن‌بندی برمه‌ای (به طول ۱۸ سانتیمتر) با آویز کهربا را نشان می‌دهد. تصویر میانی گردن‌بندی کهربایی (به طول ۴۵ سانتیمتر) را نشان می‌دهد که از مقبره‌ای ژرمنی (متعلق به ۴۰۰ ب. م) در پرگه‌ایم واقع در باواریا به دست آمده است.

Photo © Museum for Prehistory and Early History, Munich

شیرینگی
م انسانی و مطابقت
شیرینگی

Photos © State Ethnological Museum, Munich

در آسیا به فروش می‌رسید متعلق به برمه بود. از حدود ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد مسیح، مصر با همسایگانش در جنوب، غرب و بعدها در شرق از طریق جاده‌های کاروان‌رو در ارتباط بوده است. این ارتباطات سرعت به سمت شرق تا دجله و فرات گسترش یافت و از آنجا به عربستان جنوبی، هند و ارتفاعات آسیای میانه ادامه یافت. در دوران بطالمه و سپس در دوران امپراتوری روم رفت و آمد در جاده‌ها و همچنین تجارت دریایی از طریق دریای سرخ، اقیانوس هند و دریا‌های آسیای جنوب شرقی تا چین و همچنین از طریق جاده‌های طولانی در خشکی افزایش یافت. دوتا از این جاده‌های زمینی در آسیا در تاریخ تجاری و فرهنگی بشر اهمیت خاصی پیدا کرد. یکی از اینها «جاده بخور» بود که از یک سو به سرزمینهای کهن در جنوب عربستان و در طول ساحل شبه‌جزیره تا مراکز شرق طالع منتهی می‌شد و از سوی دیگر با عبور از صحرا به خلیج می‌رسید. دیگری «جاده ابریشم» بود که هزاران کیلومتر از انطاکیه (بنا شده در ۳۰۰ ق م) تا چین ادامه می‌یافت و شاخه‌های آن به ایران، باکتریا، پامیر و حوضه رود تاریم کشیده می‌شد. کهربا و همچنین بسیاری از کالاها و محصولات دیگر از طریق این جاده‌های تجاری، که کشورها و مراکز فرهنگی را به یکدیگر متصل می‌ساختند، حمل و نقل می‌شد.

امروزه این رزین فسیل شده که زمانی هر کس در آرزوی داشتن آن بود، نقش چندانی در تجارت ایفا نمی‌کند. علی‌رغم استخراج زیاد و گسترده کهربا برای انواع مقاصد عملی - با استفاده از دستگاههای لاروب در منطقه بالتیک و همچون گذشته‌ها استفاده از دست در دالانهای معادن جمهوری دومینیک - (صدور کهربا از برمه سالها قبل متوقف شده است) امروزه کهربا در سطح محدود صرفاً برای ساختن وسایل عایق‌بندی و زیورآلات ماشینی (غیر-دستی) به کار می‌رود. با اینهمه هنوز عاشقان این «سنگ» نرم و دارای تالو تیره یا درخشان را در نقاط گوناگون جهان می‌توان یافت.

■ والتر رالینگ

میناتور از جنس کهربا (به ارتفاع سه سانتی) که تصویر کننده کاری شده بسیار ظریف از جوانان را در حال کرتش به تیمای کودک نشان می‌دهد. عقیده بر این است که این اثر در حدود سال ۱۶۵۰ در شمال شرقی آلمان ساخته شده است.

Photo © Bavarian National Museum, Munich

ارابه گاو، وسیله‌ای با ارزش در تاریخ سفر، که در مناطق ناهموار آناتولی، جایی که قدیمترین وسایل حمل و نقل چرخ‌دار در آن یافت شده است، به کار می‌رود. وسیله چرخ‌دار که یکی از بهترین کشفهای فنی بشر است و تاریخ آن به حدود هزاره سوم ق م می‌رسد، نقش اساسی در پیشرفت تجارت و سفر داشته است.

Photo © Omnia, Berne

اینجا از میان منطقه الب سفلی و راین سفلی می‌گذشت، سپس به سمت بالای راین می‌رفت و از میان دروازه بورگونی یا در طول منطقه آر و سواحل دریاچه ژنو تا رود رون ادامه می‌یافت، و سپس در امتداد رون به سمت جنوب می‌رفت و تا بندر یونانی مشهور ماسیلیا (مارسی) ادامه پیدا می‌کرد. یک جاده شرقی مهم از ساحل بالتیک در امتداد ویستولا و از میان منطقه کیف به سمت جنوب می‌رفت و تا دریای سیاه ادامه پیدا می‌کرد. جاده شرقی کهربا در اینجا به جاده‌هایی طولانی و قدیمی می‌پیوست که به‌خاور نزدیک، آسیای مرکزی و شرقی و هند راه می‌یافتند. اما راه به مراتب مهمتر کهربا در قرون قدیم از دریای شمال یا بالتیک آغاز می‌شد و پس از عبور از ویستولا و گذشتن از دروازه موراویا به کارنوتوم در کنار رود دانوب واقع در شرق وین می‌رسید، سپس در حاشیه آلبهای شرقی ادامه می‌یافت و پس از قطع آنها به سوی جنوب و مرکز مهم تجاری آکیلیا بر ساحل شمالی آدریاتیک کشیده می‌شد.

از روزگاران قدیم کهربا در مقیاس کوچک از اروپای شمالی از طریق دریا در اطراف شبه جزیره ایبری به مراکز تمدن مدیترانه و خاور نزدیک حمل می‌شد. با اینهمه تجارت دریایی کهربا از دریای آدریاتیک و دریای سیاه به جنوب ایتالیا، یونان، شمال افریقا، بلاد شرق و مصر اهمیت بیشتری داشت. حتی قبل از این زمانها راه تجاری طولانی با رفت و آمد منظم از طریق خشکی و دریا وجود داشت که نه تنها به‌خاور نزدیک، شمال افریقا و اروپا راه می‌یافت، بلکه بسیار دورتر به سوی آسیای مرکزی و جنوبی و جنوب شرقی و شرق آسیا و همچنین به بخشهای گوناگون شرق و غرب افریقا می‌رفت. به این ترتیب کهربا قیمتی تقریباً در سراسر دنیای کهن پخش می‌شد و به‌همراه آن اقلام بسیار گوناگونی از کالاهای دیگر با کالاهایی نظیر قلع از بریتانیا، نقره از اسپانیا، بخور از عربستان جنوبی، لاجورد از افغانستان، عاج از افریقا، خز از سیبری، سنگهای قیمتی از هند و ابریشم از چین معامله می‌شد. بعضی از کهرباهایی که

